

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Одеська юридична академія»

Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009, Тел. (048) 719-88-01, факс (0482) 63-97-64
E-mail: chancellery@onua.edu.ua, код ЄДРПОУ 20933314

Від 30.03.2022 № 1005 - 3

На № _____ від _____

*До спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, площа Солом'янська, 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента
Цехана Дмитра Миколайовича на дисертацію Плюшкіна Артема
Юрійовича на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення,
розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та
інших злочинів», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії р галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми

Вивчення дисертації Плюшкіна А.Ю. на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів» та ознайомлення з публікаціями з теми дисертації, дозволяє стверджувати, що робота включає в себе доктринальний, нормативно-правовий та правозастосовний аспекти.

З точки зору доктринального характеру, попри достатню кількість досліджень, які пов'язані з обраною темою дисертації, на даний час відсутні комплексні дослідження, присвячені проблематиці виявлення, розшуку й передачі в управління активів.

Так, у працях таких науковців, як Ю. М. Грошевий, Д. В. Давидова, С. О. Ковальчук, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, О. М. Скрябін,

С. М. Стахівський, В. М. Тertiшник, А. Р. Туманянц, О. Ю. Хахуцяк, С. С. Чернявський, Р. М. Шехавцов, та інших, достатньо досліджені питання сутності й значення системи доказування в кримінальному провадженні, проблематики речових доказів та їх зберігання на досудовому розслідуванні.

Дослідження різних аспектів застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема арешту майна, у роботах таких вчених як Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, А. С. Котова, М. В. Лепей, М. А. Макаров, А. Е. Руденко, О. С. Тарасенко, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова дозволило більш детально проаналізувати питання, пов'язані з виявленням, розшуком та передачею в управління активів.

Важливий внесок для дослідження мали праці таких вчених як Л. І. Аркуша, А. В. Даніель, Г. М. Курілов, Є. Д. Лук'янчиков, В. А. Некрасов, С. І. Ніколаюк, В. Т. Нор, І. І. Татарин, якими досліджувались аспекти забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями, взаємодії між правоохоронними органами, окремими їх підрозділами та здійснення пошукової діяльності.

Однак ці дослідження є дотичними до теми, обраної дисертантом і не дозволяють в цілому вирішити проблеми, пов'язані з виявлення розшуком та передачею в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

З точки зору нормативно-правового аспекту на актуальність вказує лише порівняно нещодавні зміни, прийняті у 2015 році до кримінального процесуального закону, щодо необхідності вжиття слідчим, прокурором заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні та доповнення ст. 100 КПК України визначенням окремих підстав і порядку зберігання речових доказів у кримінальному провадженні, зокрема шляхом передачі в управління АРМА.

У правозастосовному аспекті актуальність теми зумовлена наявними у слідчій та судовій практиці проблемами, які виникають при виявленні, розшуку та передачі в управління арештованих активів. Окрім того

підтверджує актуальність дослідження динаміка взаємодії органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури з АРМА щодо виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, і передачі арештованих активів в управління АРМА.

Наведене вказує на актуальність і своєчасність обраної теми дисертаційного дослідження, яка має комплексний характер та важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленої Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509-VIII; Основних напрямків наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 року (протокол № 28/1).

Методологія дисертаційного дослідження базується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, комплексне застосування яких забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Зокрема, у роботі використані методи гносеології: теоретичний аналіз та синтез (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація), які дозволили проаналізувати особливості процедур виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів в інших країнах (підрозділ 1.2); визначити та класифікувати суб'єктів виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (підрозділ 2.1); класифікувати процесуальні підстави здійснення заходів виявлення, розшуку та управління активами, одержаними

від корупційних та інших злочинів (підрозділи 2.2, 2.3); логіко-юридичний метод надав можливість сформулювати авторський понятійно-категоріальний апарат і запропонувати відповідні класифікації, а також окреслити особливості проведення заходів виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2); соціологічний та статистичний методи використано під час вивчення думок працівників підрозділів правоохоронних органів з питань ефективності діяльності щодо виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (розділи 1–3).

***Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних
результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в
опублікованих працях***

Дисертація вирізняється певною науковою новизною, оскільки в ній вперше, удосконалено та отримали подальший розвиток ціла низка концептуальних положень і висновків. Зокрема, у роботі:

вперше: на підставі досвіду іноземних країн встановлено механізм розвитку системи виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів – від її формування на підставі норм міжнародних актів, побудови різних моделей та функціонування таких інституцій (створення окремих органів, до функцій яких можуть належати виявлення та управління арештованими активами, так й окремо функції або виявлення і розшуку, або управління, а також модель наділення зазначеними функціями вже наявних державних органів), внесення змін до національного (кримінального процесуального й адміністративного) законодавства іноземних країн (що мало на меті забезпечення безперешкодного функціонування спеціалізованих суб'єктів з виявлення та управління активами); з'ясовано співвідношення термінів «активи», «речові докази» та «майно» у кримінальному провадженні в контексті виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, в результаті чого визначено, що термін «активи» за своїм змістом є ширшим за терміни

«речові докази» та «майно», оскільки у випадку з визнанням активів речовим доказом такі активи повинні відповідати критеріям матеріального об'єкта й містити відомості, що мають значення для обставин, які встановлюють у кримінальному провадженні; науково обгрунтовано зміст і розмежування термінів виявлення активів (встановлення факту існування активів, на які можливо накласти арешт) і розшук активів (встановлення місцезнаходження активів, на які можливо накласти арешт і на які вже накладено арешт); удосконалено: зміст кримінального процесуального порядку виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, який полягає у наявності двох окремих правових інститутів (першого – виявлення ознак злочинів, у тому числі й тих, які свідчать про наявність в розпорядженні особи, активів, здобутих у результаті вчинення злочинів та їх розшуку у випадку встановлення факту наявності; другого – передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів), кожний з яких функціонує окремо, має власні завдання, які виконуються певними суб'єктами на кожному з етапів зазначеного процесу (порядку); механізм отримання інформації про наявність активів від контролюючих органів (зокрема тих, що є адміністраторами реєстрів різного виду майна, мають можливість надавати інформацію про наявність активів, отриманих унаслідок злочинної діяльності, саме в окремих сферах, які вони контролюють), відповідно якого для визначення можливості отримання інформації про наявність кримінальних активів необхідно враховувати такі критерії, як сфера компетенції конкретного органу та завдання контролюючого органу; наукову думку щодо можливості винесення слідчим, прокурором постанови про розшук майна, на яке накладено арешт у кримінальному провадженні;

отримали подальший розвиток: зміст процесуальних норм щодо системної регламентації безпосереднього виявлення кримінальних правопорушень, що передбачає визначення кола суб'єктів, зміст і процесуальну форму інформаційно-пошукової діяльності; умовна модель

класифікації суб'єктів виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів (з огляду на їх функціональний критерій та роль у кримінальному провадженні – безпосередніх та опосередкованих); наукова думка щодо законодавчого визначення як єдиної фактичної підстави для передачі речових доказів в управління забезпечення збереження арештованих у кримінальному провадженні речових доказів їхніх доказових ознак і властивостей з метою використання їх у кримінальному провадженні й дотримання майнових прав власника (володільця) речей.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації.

Винесені на захист результати і положення дисертації відповідають усім вимогам, що встановлені для здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та послідовними, мають достатній рівень наукової новизни та відображають практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційної роботи не викликають жодних сумнівів, оскільки логічно витікають з дисертаційного дослідження, базуються на власних думках автора, зібраних матеріалах, проведеного їх аналізу, що надає можливість визнати їх достовірними.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності

Здобувачем представлено власне розуміння вирішення наявних проблем, пов'язаних з виявленням, розшуком та передачею в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів. Зазначене досягнуто за рахунок набутих унаслідок фахової підготовки знань, практичних навичок, а

також використання у роботі сучасних методів пізнання таких як індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація, логіко-юридичний, соціологічний та статистичні методи.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані автором висновки та пропозиції можуть бути використані у законотворчій діяльності, в освітньому процесі під час викладання курсів «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Оперативно-розшукова діяльність», інших навчальних дисциплін, підготовки підручників, науково-практичних посібників, у науково-дослідній сфері при подальшому дослідженні питань, пов'язаних з арештом майна, зберіганням речових доказів тощо, а також у практичній діяльності під час здійснення досудового розслідування слідчими підрозділами.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота містить анотацію, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які складаються з дев'яти підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з яких основного тексту 166 сторінок.

В анотації представлено обґрунтованість вибору теми дослідження, стисло викладені тези дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

Вступ містить визначені мету і поставлені завдання дослідження, об'єкт та предмет дослідження, опис методів дослідження, які використовувалися у роботі, виклад новизни отриманих матеріалів, практичного значення отриманих результатів, інформацію про апробацію та публікації дисертації..

У розділі 1 розкриваються теоретико-правові засади виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів

Аналіз стану досліджень проблематики виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, дозволив дисертанту стверджувати про відсутність єдиного монографічного дослідження проблематики виявлення, розшуку й передачі в управління активів (підрозділ 1.1).

Дослідження іноземного досвіду з виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, дозволило прийти до висновків, що підґрунтям для необхідності створення установ виявлення та розшуку злочинних активів й установ з управління арештованим майном постала необхідність виявлення активів, одержаних від кримінальних правопорушень, й управління ними після їх арешту. У цьому підрозділі проаналізовані міжнародні акти, ратифіковані Україною, рішення органів Європейського союзу, законодавство Франції, Румунії, Італії, практика ЄСПЛ (підрозділ 1.2).

Вивченням нормативно-правового забезпечення виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, у підрозділі 1.3 дисертант визначив основні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність, пов'язану з виявленням, розшуком й передачею в управління активів.

У розділі 2 досліджуються суб'єкти й підстави здійснення заходів з виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

За результатами встановлення суб'єктів здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, дисертант здійснив їх умовну класифікацію на безпосередніх суб'єктів виявлення та розшуку активів (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор) й опосередкованих суб'єктів виявлення та розшуку активів (АРМА, оперативні підрозділи, інші державні органи й органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи), безпосередніх суб'єктів передачі в управління активів (володілець майна,

слідчий суддя, суд) й опосередкованих суб'єктів передачі в управління активів (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор) (підрозділ 2.1).

У підрозділі 2.2 здобувачем визначені правові (юридичні) та матеріально-правові (фактичні) підстави виявлення й розшуку активів.

Визначенням процесуальних підстав передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, дозволило дійти до висновків, що юридичними (процесуально-правовими) підставами для передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів (речових доказів), є письмова згода власника й ухвала слідчого судді, суду, а єдиною фактичною (матеріально-правовою) підставою передачі в управління активів кримінальне процесуальне законодавство України встановлює наявність факту арешту майна з метою збереження речових доказів (підрозділ 2.3).

У розділі 3 досліджуються процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, а також запропоновані шляхи вдосконалення кримінально-процесуального законодавства щодо виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Визначення процесуального порядку виявлення, розшуку активів дало змогу дійти таких висновків, що виявлення та розшук майна, на яке може бути накладено арешт, здійснюють способами, визначеними в ст. 93 КПК України, а саме шляхом проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом, а також надання доручення оперативному підрозділу в порядку ст. 40 КПК України щодо виявлення та розшуку активів, одержання доказів на території іноземної держави внаслідок здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (підрозділ 3.1).

Дослідження процесуального порядку передачі в управління активів дало можливість встановити, що законодавцем не враховано та чітко не сформульовано окремі питання, пов'язані з розмежуванням передачі речових доказів в управління та передачі речових доказів для реалізації, не визначено порядок скасування передачі речових доказів та не усунуто суперечності між законами, які регулюють зазначений процес (підрозділ 3.2).

У свою чергу запропоновані шляхи вдосконалення кримінально-процесуального законодавства щодо виявлення, розшуку й передачі в управління активів можуть забезпечити, з одного боку, дотримання «справедливого балансу» між загальним інтересом суспільства й вимогами захисту основоположних прав конкретної особи, а також унеможливлення порушення принципу верховенства права, з іншого – забезпечити ефективність управління активами, збереження та підвищення їх вартості (підрозділ 3.3).

Висновки повністю відображають зміст роботи, досягнення мети та виконання поставлених завдань.

Список використаних джерел складається з 274 джерел.

Усе викладене дозволяє стверджувати, що дослідження Плюшкіна А.Ю. є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання – дослідження теоретичних, правових і практичних питань проблематики виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів» рекомендуються для використання у законотворчій діяльності, в освітньому процесі, практичній діяльності правоохоронних органів України.

*Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання
до здобувача*

Позитивно оцінюючи дисертацію Плюшкіна А. Ю. необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. У підрозділі 2.2 здобувачем визначені правові (юридичні) та матеріально-правові (фактичні) підстави заходів з виявлення та розшуку активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, до яких згідно з висновками належать: 1) підстави, що пов'язані з наявністю факту вчинення корупційного або іншого злочину; 2) підстави, що пов'язані з можливістю визначення виду злочину, унаслідок якого отримують певні активи; 3) підстави, що пов'язані з можливістю виявлення або розшуку кримінальних активів саме шляхом звернення до АРМА; 4) підстави, що пов'язані з наявністю певної слідчої ситуації, що обумовлює проведення конкретних заходів щодо виявлення кримінальних активів; 5) підстави, що пов'язані з наявністю можливості вважати, що виявлені (розшукані) активи можуть бути визнані речовими доказами в кримінальному провадженні; 6) підстави, що пов'язані з визначенням необхідності та можливості виявлення активів, що належать конкретним особам; підстави, що пов'язані з необхідністю визначення суб'єкта, який буде здійснювати виявлення та/або розшук кримінальних активів.

На нашу ж думку, зазначені висновки є спірними, оскільки ч. 2 ст. 170 КПК України визначає, що арешт майна допускається з метою забезпечення збереження речових доказів, спеціальної конфіскації, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

Виходячи з цього, більш доцільним можливо було визначити як фактичні підстави виявлення та розшук у кримінальному провадженні речових доказів, можливість спеціальної конфіскації або конфіскації майна, наявність

шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та отримання неправомірної вигоди юридичною особою.

2. Дисертантом запропоновано доповнити КПК України статтею 170-1 щодо можливості залучення слідчим, прокурором під час досудового розслідування та слідчим суддею, судом під час судового розгляду з метою одержання консультацій з питань, що потребують спеціальних знань у сфері управління активами, відповідно до статті 71 цього Кодексу, може бути залучено як спеціалістів посадових осіб АРМА.

Таке залучення посадових осіб АРМА може звужувати поняття «спеціаліста у кримінальному провадженні», визначене у ст. 71 КПК України, у зв'язку запропонована пропозиція потребує більш детального обґрунтування для уникнення можливих спекуляцій з даного питання.

3. Здобувачем запропоновано закріпити у КПК України можливість повного або часткового скасування передачі в управління арештованого майна. Водночас підстави для прийняття рішення для скасування описані поверхнево, що не дозволяє погодитись з внесенням таких змін до закону.

4. При визначенні способів виявлення та розшуку активів, на які можна накласти арешт, описав їх відповідно до КПК України, однак відсутні практичні приклади згідно з дослідженою емпіричною базою.

Проте, вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та є особистою думкою опонента.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій фактів порушення академічної доброчесності не виявило. Дисертаційна робота Плюшкіна А.Ю. є оригінальною та самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам

Дисертаційна робота Плюшкіна А.Ю. на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним та цілісним завершеним науковим

дослідженням, що відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Плюшкін Артем Юрійович на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Дмитро ЦЕХАН

Підпис Дмитра ЦЕХАНА засвідчую

**Перший проректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор**

Мінас АРАКЕЛЯН